

Biblioteka

„dereta vam predstavlja...”

Urednik izdanja

Aleksandar Šurbatović

Naslov originala

Mathilde Walter Clark

LONE STAR

Recenzent prevoda

Radoš Kosović

This book has been published with the support
of Danish Arts Foundation.

Danish Arts
Foundation

Zahvaljujemo se Skandinavskom kutku iz Beograda

Copyright © Gertrud Tinning and JP/Politikens Hus A/S 2019 in agreement with
Politiken Literary Agency

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2020

MATILDE VALTER KLARK

LONE STAR

Prevod sa danskog
Ružica Radulović
Sanja Stefanjesko
Jovana Ranković

 dereta

Mom ocu i mojoj majci

Lone Star

Dnevnik sećanja

Teško je, kao što je rekla, da se opiše neki čovek, zato što sećanje po svojoj prirodi dolazi u fragmentima, pojedinačno i nasumice, kao odblesci koji do nas dopiru uveče kroz osvetljene prozore.

MARILIN ROBINSON, *Hus og hjem*

Mogu li se oplakivati živi ljudi?

LIN ULMAN, *Nespokojni*

MOJ OTAC JE ASTRONAUT koji se vraća kući na kraju filma *Odi-seja u svemiru 2001*. Stenlija Kjubrika. Posmatra sebe kako sedi na velikom krevetu, čas je dete, čas je starac. Kroz vizir na skafanderu njegovo lice pita: *Gde je vreme nestalo?*

Moj otac je gledao ovaj film s mojom majkom pre nego što sam se rodila. Bilo je to dok su živeli u Sent Luisu, u bioskopu u Bulevaru Lindel i, iako je tada bio u svojim ranim tridesetim, odmah je znao da je to *on*, da je on sva trojica, i dete, i starac, i astronaut, i da će ga ta scena proganjati čitavog života. I pre nego što je Kjubrik snimio taj film, video je iste slike u svom umu. Sadržale su užasno saznanje da smo nemoćni protiv vremena. Nikakvi izumi niti sveukupno znanje celog sveta ne mogu to da spreče. Čak ni kada bi on i svi ostali fizičari stali na ramena svojih prethodnika, ne bi mogli ništa da preduzmu. Dok trepneš, sve je već gotovo.

Time is the great mystery, jednom mi je rekao, *maybe the only mystery. If only we could understand time, we could understand it all.*¹

Bila sam samo tinejdžerka, još uvek to nisam mogla da primetim. Ali primetiću, obećao mi je. *2001 is really the story of life,*² rekao je. Ako zakoračim unazad i napregnem oči, mogla bih da ih primetim. Eone koji kruže iznad nas.

POSLEDNJI PUT SAM VIDELA SVOG OCA kada sam ga posetila u kući koju je njegova žena impulsivno kupila u Belgiji. Bilo je to u avgustu prošle godine, u jednom apsolutno bezličnom gradiću, bez ijedne znamenitosti koju treba posetiti, ništa da se vidi, nigde da se ode.

Žena mog oca preuredila je nekoliko prostorija u kupatila, a dnevni boravak me je podsetio na one muzeje gde uže visi preko svih stolica. Kao u Sent Luisu, opremila ga je tako da nema gde da se sedne i zajednički provodi vreme, nešto najsličnije tome bio je ugao zimske bašte gde smo zajedno ručavali i koji se sastojao od tri niske pletene stolice i visokog okruglog stola sa staklenom pločom i pletenim nogarom, od kojeg nismo imali mesta za noge.

Veštačko cveće, draperije koje se vuku po podu. Frižider s namirnicama kojima polako ističe rok trajanja. Svuda isti sladunjavovo-prljavi, prašnjavi vazduh kojeg se sećam iz kuće u Sent Luisu.

Nakon što su me pokupili sa železničke stanice i kada smo stigli kući, otac me je pitao da li bih s njim prošetala Moli, njihovog malog belog maltezera. Nismo se videli godinu dana, ali je njegova žena odmah otišla po jaknu kako bi pošla s nama. Atmosfera je bila napeta, ali izgleda da ona to nije primećivala. Otac i ja smo išli niz ulicu prema kanalu, i kada smo prošli pored nekog zelenila ograđenog niskim zidom, žena mog oca se okrenula ka meni i saopštila mi svojim izrazitim holandskim akcentom da je to groblje. A onda je dodala, kao da je to neki čudan običaj koji ljudi u ovom zabačenom

delu Belgije praktikuju, a za koji je ona tek sad čula, kako ljudi tu svakog dana dolaze da posete svoje preminule rođake.

*They cöme and they park all över the street.*³ Gestikulirala je i prstom mi pokazivala ulicu uzduž i popreko.

To visit dead people! And they bring flovers too.

To the dead people!

*Can you believe that?*⁴

A onda je, kao uzgred, rekla da mogu tu da dolazim da posetim njen grob kada je jednom ne bude bilo.

To me je iznenadilo više nego bilo šta drugo. Šta je ona umislila? Zar stvarno misli da će biti sahranjena ovde, u gradiću u kojem ne zna nikoga, daleko od mog oca i njihove dece i unučadi u Sent Luisu? Da ću ja dolaziti da posećujem njen grob? Da je *ona* ta zbog koje sam došla?

Šta god da smo radili, za nedelju dana, koliko sam bila tamo, bilo je teško naći trenutak nasamo s mojim ocem. Svakog jutra bi nervozno zapitkivala: *What do you vant to do today?*⁵ A nijedno od nas dvoje nije imalo petlju da kaže da samo želimo da provedemo neko vreme nasamo. Da dangubimo za kompjuterom, možda da nađemo antikvarnicu s nekim natrulim sanducima po kojima bismo čeprkali. Ali umesto toga, ona je organizovala izlete čiji smisao nismo shvatali. Vukljala nas je po ulicama okolnih sela i pitala šta bismo voleli da vidimo kad smo već došli. Nismo znali kako da odgovorimo, jer nismo imali sklonosti ka tumaranju po tako dosadnim i pustim mestima, samo smo je pratili.

*You mean, we came all this way for nöthing?*⁶

Razjarila se. Bili smo manji od makovog zrna.

*Now you jöst vant to go back or vat?*⁷

If you want, reče moj otac uznemireno.

Šta god da je želela, nismo se protivili.

Ostatak vremena provodili smo za kompjuterom u njegovoj sobi, u preuređenoj garaži, gde je imao svoj krevet i pisaći sto. Posećili smo pokojne rođake na Guglu. Moj otac je dostigao godine u kojima prošlost oživljava, čak i ona čiji on nije bio deo. Poslednjih nekoliko godina se interesovao za genealogiju.

Otišli smo na Gugl mape i našli ranč „Rubi”, nedaleko od mesta u Teksasu gde je moj otac odrastao. Tu su, na ranču „Rubi”, moja majka i on jednom posetili nekog njegovog bogatog rođaka. Majka mi je bezbroj puta pričala kako je očevo čika Sesil sedeo na čelu trpezarijskog stola, kao prava teksaska glava porodice, srditi, našikani kralj auto-puta koji je navikao da sve bude po njegovom, i kako su svi ostali tiho i poslušno sedeli, i žena i deca, i poslugi, koja se držala po strani. Kroz prozore su se videli njegovi posedi, koji su se širili unedogled, posetioce je morao da pokupi džipom kako bi uopšte došli od ulazne kapije do kuće. Insistirao je da moja majka popije viski uz ručak, a ona je odbila. Bila je trudna. Nosila je mene. Uskoptio se. U jednom trenutku je postao tako očajan da je izvadio novčanik i ponudio joj novac. S mesta gde je sedela mogla je da vidi poslugi, crnački bračni par, muškarac je bio batler, a njegova žena kuvarica, kako stoje i gledaju iz kuhinje kako gazda tera po svome, s licima iskrivljenim od stida. Ali moja majka je pobedila. Nije se radilo o novcu, niti o tome da mora da bude po njenom, već je želela da očuva svoj zdrav razum u sukobu s ludilom.

Kasnije su to veče nazvali *The Tennessee Williams Night*. Sada, mnogo godina kasnije, njegov sin, pokojni rođak mog oca, napravio je nešto što nazivaju Naselje ranča „Rubi” na svom delu imanja, čitavo stambeno područje s privatnim prilazima. Gledali smo to na Gugl mapama neko vreme. Putevi su dobili imena po članovima porodice: Volter Serkl, Hamfris Drajev, Klark Kouv...

Gledala sam u očeve šake na tastaturi. Ne samo zato što sam celog života očekivala nešto od tih šaka, očekivala ili se nadala, bilo

je tu još nečega. Kao da su sadržale nekakav odgovor. Način na koji su se kretale, izraženi zglobovi, uvek sam provodila dosta vremena posmatrajući očeve šake. Bile su zauzete kopanjem po prošlosti, ali činilo mi se da još uvek ima mnogo života skriveno u njima, mnogo priča koje tek treba da se ispričaju, i nadala sam se da sam i ja deo nekih od njih.

Jedne večeri, kada smo sve troje sedeli za staklenim stolom u zimskoj bašti i uz večeru vodili napet razgovor koji nastaje kada je polje konverzacije prepuno raznih mina i zamki, očeva žena je saznala da je moj očuh iz Danske bolestan. Ono što nisam mogla da predvidim bilo je da će je to saznanje naterati da uzvikne: *Then your möther and father can get back tögether!*⁸

Toliko sam se zapanjila da sam ostala bez teksta. Ni moj otac nije ništa rekao. Ona je nastavila s jelom, ravnodušna prema stanju šoka u koje je bacila oca i mene. Razumnija reakcija bi bila da je prokomentarisala tužnu stvarnost u kojoj su se moja mama i očuh sada našli. Ali njene misli su skočile u budućnost, pred smrt koju je zamišljala kao prirodan ishod. I otišle su još dalje, do fantazije u kojoj je moj otac, tokom svih četrdesetak godina, koliko je oženjen njome, jedva čekao da mu se ukaže prilika da se ponovo oženi mojom majkom. I da je moja majka takođe čekala u pripravnosti. Da će se na taj način kontinenti spojiti, da će sve što je nekada bilo ponovo biti, zaceljeno i netaknuto, i u centru svega toga sam ja i kupam se u jednoj velikoj, svetskoj kaši, srećno se topeći kao grumen putera.

Niko više nije rekao ništa o tome.

Pozdravili smo se veče pre nego što sam otputovala kući. Moj otac i njegova žena vole da spavaju dokasno, a moj voz je polazio pre vremena u koje se obično bude. Ustala sam na vreme, očeva žena mi je branila da trošim toplu vodu, ali sam se ipak istuširala

u jednom od mnogih kupatila, u onom koje je i moj otac koristio. Nisam znala da li ću se ikada vratiti u tu kuću, niti kada ću ponovo videti oca.

Moj otac je pozvao taksistu koji ih je i ranije vozio. Jutro je bilo sivo, maglovito i jezivo hladno. Iznela sam svoj mali kofer na točkiće i taksista me je odvezao na stanicu ne prozborivši ni reč.

OSAM MESECI KASNIJE, u aprilu, moj očuh je umro u bolnici u Frederiksbergu. Sedeo je na svojoj stolici i iznenada mu se slošilo, i nekoliko sati kasnije nije više mogao sam da ustane iz kreveta. Bio je petak i majka se nije usuđivala da ostane sama s njim preko vikenda, pa ga je odvela u bolnicu, s verom da će sve biti u redu do ponedeljka. Sledećeg popodneva, u subotu, neki švedski doktor je obavestio majku i mene da ga nećemo voditi kući. Sedele smo svaka na svojoj kancelarijskoj stolici nasred preuređene bolničke sobe, koja je sada kancelarija. Doktor je rekao da će ga skinuti sa infuzije, reč koju je upotrebio bila je: *odugovlačenje*. Sve drugo bilo bi puko odugovlačenje, kazao je. A „sve drugo” je značilo: *unos tečnosti*.

Skinuli su ga sa infuzije i ostao je u sobi broj sedam. Majka je sedela pored njegovog kreveta dok su joj se dani i noći smenjivali na licu. I ipak je bio šok. Videle smo strah u njegovim očima, i ipak je bio šok kada je postalo tiho u sobi sedam.

Sedele smo svaka na svojoj strani njegovog kreveta i nismo više mogle da čujemo njegovo disanje.

Poslednjih pet dana bili su kao noćna mora koja se odužila. Pre četrnaest dana, četrnaest dana pre nego što su ga primili, doručkovali smo u „Malim baštama” u Frederiksbergu. Slavili smo njegov

rođendan nešto ranije. Ustao je i pohvalio se novim pantalonama, spređa i otpozadi, novim uskim pantalonama od krupnog somota.

Nedelju dana kasnije kupio je šnicle kod mesara Lunda. Pričali smo telefonom, to je bilo baš na njegov šezdeset treći rođendan. Rekao je da su šnicle, dva prava *filet mignon*, bile toliko impresivne da ih je mesar pokazao ostalim kupcima pre nego što ih je zapakovao.

A onda je primljen u bolnicu. Donela sam mu žute lale koje su stajale u kofi kod cvečara na Trgu kongens nitorv, kupila sam ih na putu ka metrou jer je voleo žuto cveće.

Pet dana kasnije ležao je pod njima.

Jedna od medicinskih sestara rekla je za cveće: Bilo je tako sveže. Stajala je malo s nama. Onda me je pogledala i rekla: Ličiš na svog oca.

Te noći me je probudilo lupanje srca. Imala sam osećaj kao da mi je neko nogom gazio prsa. Nisam se probudila zbog straha od sopstvene smrti, ne zbog saznanja da ću i ja jednog dana umreti, da sam *sledeća na redu*, ili nečeg sličnog što sam čula da ljudi govore u takvim situacijama.

Imala sam samo jednu jedinu misao na umu. Moj otac može umreti.

Pretpostavljam da se vratio u Sent Luis, ali činjenica je da pojmama nemam gde je. Nije neobično da prođe nekoliko meseci između naših imejlova. A sada ležim i pitam se da nije mrtav. Nismo se čuli od februara.

Nikada mi nije palo na pamet da moj otac može umreti. Ne na bilo koji način sem kao apstraktna mogućnost. U smislu: svi ćemo umreti jednog dana. Kao nešto što nas čeka u dalekoj budućnosti i prema tome, nešto što je tuđa briga, a ne moja. A sada se to bliži.

Poprimilo je oblik i postalo neizbežno. Na primer: jednog dana čovek čeka u mesari, a sledećeg leži pod svežnjem žutih lala.

Narednih noći se dešavalo isto, apsolutno isto. Budim se sa otežanim disanjem, u hladnom znoju, i onda dugo ležim budna i razmišljam o tome s telefonom. O tome kako je očeva smrt uvek povezana s telefonom. Neko pozove, na primer medicinska sestra, koja kaže: Vaša majka misli da treba da dođete. Važnost tog poziva ne može se preceniti. U slučaju mog očuha, stigla sam na vreme do njegove postelje, na vreme da čujem kako prestaje da diše. Ali čak i da nisam, poziv je bio presudan.

Čak ću otići toliko daleko da kažem da je poziv neophodan pokretač onoga što će uslediti. Možda zato sve knjige o gubitku oca počinju tim telefonskim pozivom. On deli život na *pre* i *posle*. Nosi sa sobom poruku od očigledne važnosti. Ali i više od toga. Telefonski poziv kaže: pripadaš ovde, postoji neko sa druge strane ko shvata da te se tiče smrt tvoga oca. Kaže: nisi sam.

Jer, šta je druga opcija? Druga opcija je da ti ne kažu. Tvoj otac umre negde, neko se postara da bude sahranjen. I to je to. Ti ne znaš, možda saznaš nakon mnogo vremena: mrtav je.

Bez telefonskog poziva nema ni priče.

Bez telefonskog poziva ima samo ravnodušnosti.

Tvoj otac je mrtav, ali niko nije mislio da se tebe to tiče.

U mom noćnom, košmarnom scenariju poruka stiže u formi automatskog odgovora s njegovog imejla. *To whom it may concern*,⁹ nešto što nije namenjeno lično meni, nego svima generalno, samo činjenica. Umro je na svom kontinentu, a ja to na mom nisam znala. Nema više nikoga sa druge strane. Kao da nikada nije ni živio.

U dvorištu, baš ispod kuhinjskog prozora, stoji drvo trešnje. Pažljivo sam ga posmatrala, stiglo je doba godine kada nakratko postaje ono što jeste. Pokazuje svoju pravu prirodu. Grane su mu

teške od pupoljaka, ja sam često van kuće u aprilu ili maju, ali ovog jutra se otvaraju dok ih gledam, kao u snu. Beli prolećni cvetovi.

To drvo nije metafora za to da život ide dalje. Život ne ide dalje, život postaje nešto drugo, a drvo je samo drvo. Pojavljuje se kao da je sa drugog sveta, na trenutak, nedelju, tri nedelje. I onda nestane.

Radi se o tome da treba biti prisutan kada se to desi.

Šaljem svom ocu imejl: Kakav je plan? Ko će me pozvati ako mu se nešto desi?

On odgovara: *Don't worry, nothing will happen to me.*¹⁰ Ima posla na univerzitetu i, iako ima sedamdeset sedam godina, još uvek se oseća sveže i energično.

Jednostavno neće umreti, to je poruka. Ne treba nam nikakav plan.

*But if something does happen to me, piše on, Sabrina will surely contact you.*¹¹

Sabrina, najmlađa od moje tri sestre. Znam da živi negde u Sent Luisu, ali ne znam adresu, a koliko znam, ni ona ne zna moju.

Prošlo je šest godina otkako sam je poslednji put videla. Svratila sam u Sent Luis, prošla sam kroz grad sa dečkom i prespavala u hotelu koji je imao prepariranog medveda u lobiju. Bila je domaćica, majka dvoje dece, njen muž je radio za „Whole Foods” u nekoj drugoj državi. Nije bio kod kuće. To je potpuno normalno, govorila je, da joj muž šljaka van države, dok ona ostaje kod kuće i odgaja decu.

Sećam se da smo svratile u supermarket da kupimo nešto, ne baš u market „Whole Foods”, nego u prodavnicu „Kroger”, u koju smo išle kao deca. Ni sama ne znam koliko smo sati provele u tim redovima. Njena majka je gurala teška kolica za kupovinu, a sada je ispred mene išla moja sestra, s tašnom obešenom na ramenu i glomaznim damskim novčanikom u ruci, i pitala: *Do you want*

*anything?*¹² Pokazivala je rukom na celu prodavnicu. Posle toga nisam mogla da izbacim iz glave njenu sliku, kakvu sam zapamtila kad je imala deset godina, i kako je moj otac bez imalo poteškoća mogao da spoji prste kada bi je uhvatio oko struka. Tada me je podsećala na ptičicu koja drhti, na vrapčića, a sada me vuče za sobom kroz prodavnicu kao da sam ja dete.

Mala Sabrina je porasla. Ali hoće li se setiti da ode u očevu kuću i potraži moj broj telefona u njegovim papirima? Ako mu se nešto desi? Hoće li se uopšte setiti da postojim?

Ne verujem.

Od oca sam dobila Sabrininu imejl-adresu. Pišem joj i pitam da li bismo mogle da se dogovorimo. Čekam, ali odgovor ne stiže. Ništa, čak ni automatski odgovor. Pišem Karisi, najstarijoj, onoj s kojom sam bila najbliža kao dete.

Ona odgovara: *Don't worry, we won't forget you, Mathilde.*¹³

Samo obična poruka u prolazu. Nikakvo *Dear*, nikakvo *Love*. Ali prvenstveno nema ni: *Yes, of course, here is my number. Let's test if this works.*¹⁴

Samo ovih sedam reči u prolazu.

Don't worry, we won't forget you, Mathilde.

I ništa više.

Matilde Valter Klark
LONE STAR

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura
Aleksandra Šašović

Korektura
Dijana Stojanović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-347-4

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2020.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**
KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.113.4-31

КЛАРК, Матилде Валтер, 1970–

Lone star / Matilde Valter Klark ; prevod sa danskog Ružica Radulović, Sanja Stefanjesko, Jovana Ranković. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2020 (Beograd : Dereta). – 479 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Dereta vam predstavlja ---)

Prevod dela: Lone star / Mathilde Walter Clark. – Tiraž 1.000. – Napomene: str. 449–479. – Bibliografija: str. 447.

ISBN 978-86-6457-347-4

COBISS.SR-ID 31472393